

Hindemith
Martinů
Novák
Rautavaara

9. dubna 2019, 20.00
Konvent Milosrdných bratří, Brno

Koncert s Alicí Rajnohovou

PROGRAM

Paul Hindemith:

***Fünf Stücke für Streichorchester (1927)* 14'**

*I. Langsam – II. Langsam – Schnell – III. Lebhaft –
IV. Sehr Langsam – V. Lebhaft*

Bohuslav Martinů:

***Tři české tance (1926)* 9'**

*I. Obkročák. Tempo di Polka – II. Dupák. Allegro con brio –
III. Polka. Rubato*

Einojuhani Rautavaara:

***Canto III (1972)* 10'**

Jan Novák:

***Koncert pro klavír a smyčce (1949)* 31'**

*I. Allegro sostenuto. Allegro con spirito – II. Andante pastorale –
III. Allegro*

OBSAZENÍ

Alice Rajnohová, klavír

Gabriela Tardonová, dirigentka

Ensemble Opera Diversa

I. housle

Jan Bělohávek (koncertní mistr)
Kristýna Jungová
Linda Finsterlová
Lukáš Mik
Antonina Tyshko

II. housle

Zuzana Křivá
Hana Bílková
Tereza Lásková
Jana Pazourková

violy

David Křivský
Michal Uhříček
Eliška Bařáková

violoncella

Iva Kalusová
Břetislav Vybíral

kontrabasy

Anežka Moravčíková
Barbora Opršálová

produkce: Lukáš Baumann, Magdalena Dostálová, Eva Křižková,
Lubor Pokluda, Lenka Zlámalová

text: Eva Křižková, Martin Flašar, Petra Čtveráčková

grafika: Sylva Marková

dramaturg a umělecký vedoucí: Vladimír Maňas

Dlouhodobou spoluprací Ensemble Opera Diversa a klavíristky Alice Rajnohové završuje společný koncert s návratem k již dříve společně nahranému koncertu Jana Nováka. Mozaiku programu doplňují skladby Bohuslava Martinů, Paula Hindemitha a Einojuhani Rautavaary, které dohromady vytvářejí ne zcela nahodilého průvodce hudbou 20. století.

K PROGRAMU

Paul Hindemith (1895, Hanau – 1963, Frankfurt) byl německý skladatel, houslista, dirigent a pedagog. Ve své generaci představoval jak věhlasného německého skladatele, tak významného hudebního teoretika meziválečných let. Kompozici a dirigování studoval u Arnolda Mendelssohna a Bernarda Seklese. V roce 1927 byl jmenován profesorem na Hochschule für Musik v Berlíně, kterou však musel v roce 1935 na nátlak Josepha Goebbelse opustit. Ve třicátých letech působil v Ankaře, kde se výrazně zasadil o rozvoj tureckého hudebního vzdělávání i zakládání hudebních institucí. V roce 1940 emigroval do Spojených států amerických, kde se stal vlivným a respektovaným pedagogem na Yaleově univerzitě. Po návratu do Evropy se ke konci života věnoval dirigování a také nahrávání svých skladeb.

Velké žánrové rozpětí Hindemithovy bohaté tvorby sahá od expresionistických začátků (opery *Vrah, naděje žen*, 1919; *Sancta Susanna*, 1920) přes polyfonní postupy barokní hudby (cyklus 12 fug *Ludus tonalis*, 1942)

k ryze uživatelské hudbě komponované ad hoc. Hindemith byl klíčovým zastáncem pragmatického uměleckého směru tzv. Nové objektivitě (Neue Sachlichkeit). K jeho nejhranějším dílům patří cyklus písní *Život Marii* (Das Marienleben, 1923), *Symfonické metamorfózy na téma Carla Marii von Webera* (1943) nebo opera z dob německé reformace *Malíř Mathis* (Mathis der Maler, 1935), která v době svého vzniku příznačně deklaruje touhu umělce po svobodě.

V roce 1927, krátce před svým vstupem na berlínskou Hochschule für Musik, zkomponoval Paul Hindemith soubor čtyř instruktivních skladeb *Schulwerk für Instrumental-Zusammenspiel, op. 44* se záměrem představit mladým hráčům postupy současné hudby. Poslední z nich, **Pět kusů pro smyčcový orchestr**, si pro svou hráčskou i posluchačskou poutavost záhy našla cestu k profesionálním souborům i koncertním pódii.

Mírné tempo střídání první věty přesahuje i do věty druhé, která přináší již výraznější melodiku a svižné plochy obrátě střídající dur a mollové úseky. Živost a kontrastní sazbu nedlouhé prostřední věty *Lebhaft* pak střídá potměle *Sehr langsam*. V temperamentním závěru se za doprovodu energických unison představí impulsivní a značně samostatné sólové housle.

Bohuslav Martinů (1890, Polička – 1959, Liestal) patří mezi nejrespektovanější hudební skladatele 20. století. Jeho umělecký vývoj poznamenala řada stylů – impresionismus, neoklasicismus, expresionismus i jazz. Dospěl však k ryze osobitému vyjádření a výrazně ovlivnil mnohé své žáky (Vítězslava Kaprálová, Jan Novák). Skladbu studoval nejprve jako samouk a poté u Josefa Suka na Pražské konzervatoři. Ve studiu skladby pokračoval v Paříži u Alberta Roussela. Francouzské umění mu imponovalo svým řádem a vytříbeností. Inspirovala jej hudba Pařížské šestky a především Igor Stravinskij, který Martinů přivedl ke komponování skladeb čerpajících z lidové tematiky. Základem mnohých jeho neoklasicistních děl se stala forma concerto grosso. V USA usiloval o nové lyrické ztvárnění, v jeho tvorbě nabyl na důležitosti fantazijní prvek. Symfonie z válečného období komponované pro americké orchestry vynikají logickým uspořádáním celku a rytmickou svěžestí. Smysl pro formu tříbil i v pozdějších dílech s bohatým fantazijním rozměrem (*Symfonické fantazie, Fresky Piera della Francesca*). V posledních letech svého života se Martinů obracel k základním otázkám lidské existence, což je patrné například v *Řeckých pašijích* a čtvrtém klavírním koncertu *Inkantace*. Zemřel roku 1959 ve švýcarském Liestalu.

Drobný klavírní cyklus ***Tři české tance H.154*** (1926, vydáno v Paříži 1929) zkomponoval Bohuslav Martinů během svých prvních let strávených v Paříži. Je tak prvním z dlouhé řady skladatelových ohlédnutí za domovem,

ke kterým se v průběhu let přidala díla jako *Špalíček* (1932) a *Nový Špalíček* (1942), *Hry o Marii* (1934), *Písničky na jednu stránku* (1943) nebo *Otvírání studánek* (1955). V roce 1959 vznikla stejnojmenná skladba *Tři české tance* pro dva klavíry, nejedná se však o úpravu, ale o zcela rozdílný hudební materiál. Rytmika, která je základním a rozlišovacím znakem taneční hudby, je i zde hlavním předmětem skladatelovy invence a tematické práce.

Einojuhani Rautavaara (1928, Helsinky – 2016, tamtéž) bývá považován za nejvýznamnějšího finského hudebního skladatele po Jeanu Sibeliovi. Vystudoval muzikologii na Helsinské univerzitě a kompozici na Sibeliově akademii v Helsinkách u Arrea Mirikanta. Od roku 1955 pokračoval ve studiu na proslulé newyorské Juilliard School na doporučení samotného Jeana Sibelia. Do roku 1990 působil na Sibeliově akademii v Helsinkách jako profesor skladby.

Ve své rané tvorbě využíval vedle dodekafonie také seriální techniku, kterou do Finské hudby uvedl mezi prvními. Jeho zralá tvorba bývá řazena k neoromantismu či mysticismu. Za zmínku stojí například celá řada „andělských“ kompozic – 7. *symfonie „Angel of Light“* (1994), *Angel of Dusk* (1980) a další. Vedle komorní tvorby se nevyhýbal ani rozsáhlým vokálním a instrumentálním kompozicím. K dílům, která se dočkala mezinárodního uznání, patří *Cantus Arcticus* (1972), skladba pro orchestr a ptačí zpěv na magnetofonové pásce, a především devět Rautavaarových oper, které komponoval často na vlastní libreta nebo se nechával inspirovat karelo-finským národním eposem Kalevala.

Skladba ***Canto III*** pro smyčcový orchestr s podtitulem „A Portrait of the Artist at a Certain Moment“ vznikla v roce 1972 a nese typické znaky Rautavaarovy tvorby období sedmdesátých let. Je prostředním dílem z cyklu pěti stejnojmenných skladeb, z nichž první, *Canto I*, byla napsána v roce 1960 a poslední, *Canto V* „Into the Heart of Light“, vznikla až v závěru skladatelova života v roce 2011.

Z klidného unisona úvodního *largamente* vystupuje motiv viol a violoncell ve vysokých polohách, který je vystřídán napjatým tremolem smyčců v lichém taktu. K rychlému střídání tempa i metra dochází pak v celé délce skladby. Pravidelný rytmus je nadto znejasňován ligaturami přesahujícími takt nebo použitím triol a sextol napříč jednotlivými hlasy. Skladbu, ač jednovětou, tvoří kontrastní části – jak horizontální (úseky rytmické, lyrické i dramatické), tak vertikální, kde autor využívá vrstvení různých hudebních textur. Jedním příkladem je závěrečné *largamente*, v němž vysoký chvějivý zvuk houslí doplňuje kráčivé akordické unisono v nižších polohách. Úvodní melodický motiv se jako *tempo cantabile* navrácí krátce před koncem.

Jan Novák (1921, Nová Říše – 1984, Neu Ulm) patří k čelným představitelům meziválečné generace skladatelů, která formovala podobu hudebního myšlení u nás v druhé polovině 20. století. V jeho kompozičním stylu se mísí několik vlivů: Stravinského neoklasicismus zprostředkovaný Pavlem Bořkovcem a zejména Bohuslavem Martinů, u kterého na rozhraní let 1947–1948 v New Yorku studoval, dále dobová populární hudba (jazz, resp. swing), tradice moravské lidové hudby a obecně křesťanské tradice, v níž v Nové Říši vyrůstal.

Novák byl proslulý svým vztahem k latině, ve které nejen plynně konverzoval, ale také básnil a překládal do ní. Jeho vokální skladby zhudebňují téměř výhradně latinské texty (nepočítáme-li juvenilie, které pracují s ruštinou, zřejmě pod vlivem slovanské orientace jezuitského gymnázia ve Velehradu) a některé instrumentální skladby vycházejí z antických prozodických meter. Novák byl typem univerzálního skladatele, který komponoval nejen autonomní vokální a instrumentální hudbu, ale také hudbu pro divadlo nebo film.

K vrcholům jeho tvorby patří balety *Svatební košile* (1954) a *Aesopia* (1981), kantáta *Didó* (1967) k výročí založení Klasického gymnázia v Brně, kantáta *Ignis pro Ioanne Palach* (1969) nebo opera *Dulcitus* (1974) na středověké texty Roswithy z Gandersheimu. Velmi životné jsou také jeho symfonie a smyčcové kvartety. Z důvodu permanentních sporů s komunistickým režimem se Novák rozhodl v roce 1968 emigrovat do Dánska, později do Itálie a Německa, kde zemřel. Teprve v roce 2010 byly jeho ostatky slavnostně převezeny na Ústřední hřbitov v Brně.

Na **Koncertu pro klavír a smyčcový orchestr** (1949) Novák pracoval již před odjezdem do USA. Instrumentaci dokončil v Tanglewoodu u Aarona Coplanda. Po příjezdu do New Yorku Martinů *Koncert* označil za „křečovitou a školáckou záležitost“ a klavírní part za málo brilantní. Otřesený Novák napsal své přítelkyni a pozdější manželce, klavíristce Elišce Hanouskové, toto: „Budu si Martinů vždy cenit jako geniálního skladatele, i když se s ním možná brzo rozejdu.“ Tehdy ještě netušil, že se Martinů stane jeho nepřekonatelným vzorem a přes oceán s ním bude konzultovat svá díla až do jeho úmrtí v roce 1959. Eliška Nováková *Koncert* premiérovala 3. května 1950 na IX. orchestrálním koncertě Státní hudební a dramatické konservatoře v Brně v Besedním domě, orchestr řídil Novákův učitel dirigování Bohumír Liška. Tomuto obsazení odpovídá i přípis tužkou na deskách partitury, která je uložena v archivu Konzervatoře Brno. Stojí tam: „N. EliškaLiška B.“

Koncert nese silně martinůvské rysy. Nalezneme je ve střídání motorických pasáží s lyrickými pastorálními úseky. Název druhé věty dokonce doslovně odkazuje k oblíbené formě Bohuslava Martinů, tedy k pastorale. Vyznačuje se mírným tempem a trochejským metrem v 6/8 taktu s převahou jasných durových harmonií. Pozoruhodná je sazba, která je sice komorní, ale ve zvuku působí téměř jako symfonické obsazení. Ani závěrečná motorická věta nevyžaduje brilantní techniku klavíru. Jeho part působí spíše zpěvně, melodicky až mohutně. Kontrastní prvek v rámci finále tvoří vložená pastorální plocha. Pojetí klavíru u Nováka je tedy spíše lisztovské

než chopinovské a historicky nejbližším vzorem by mu mohl být Rachmaninovův styl klavírních koncertů.

O INTERPRETECH

Alice Rajnohová (rozená Flajšingrová) studovala hru na klavír na kroměřížské konzervatoři u Jany Špaňhelové, poté na konzervatoři a Janáčkově akademii múzických umění v Brně pod vedením Zdeňka Hnáta. Ve školním roce 1997/1998 pracovala s Bernardem Ringeissenem na Conservatoire à rayonnement régional de Rueil-Malmaison v Paříži, kde také získala Médaille d'or a Prix d'Excellence. V oboru komorní hra obdržela nejvyšší cenu Médaille d'or l'Unanimité. Na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně vystudovala obor francouzský jazyk a literatura.

Zúčastnila se mistrovských kurzů u významných klavíristů a pedagogů, jako jsou Lev Naumov, Michel Béroff, Piotr Paleczny, Eugen Indjic, Hiroko Nakamura, Anne Queffélec a další. Sama pak vedla mistrovské kurzy na Hudební akademii v Sarajevu, na Universität für Musik und darstellende Kunst v Grazu a pravidelně působí jako lektorka na letních interpretačních kurzech Konzervatoře Evangelické akademie v Olomouci. Již od dětství se intenzivně věnuje komorní hře, pravidelně spolupracuje s Českým rozhlasem a s Filharmonií B. Martinů ve Zlíně. Její koncertní činnost zahrnuje koncerty sólové, komorní i s orchestrem. Dlouhodobě spolupracuje s orchestrem Ensemble Opera Diversa, s nímž v roce 2015 natočila na

CD *Koncert pro klavír a smyčcový orchestr* Jana Nováka.

V současné době vyučuje klavírní hru na Konzervatoři Evangelické akademie v Olomouci a na Janáčkově akademii múzických umění, kde v roce 2013 dokončila doktorské studium. Tématem její disertační práce bylo klavírní dílo Vítězslavy Kaprálové. Svou interpretací se podílela na dokumentu České televize Brno věnovanému osobnosti této skladatelky (*Poslední concertino*, režie R. Chudoba, 2000). Skladatelčin jediný *Koncert pro klavír a orchestr* natočila ve světové premiéře na CD.

Dirigentka **Gabriela Tardonová** (rozená Piszkaliková) pochází z Karviné. V pěti letech se stala členkou výběrového souboru Permoník. V roce 1998 promovala na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity v oboru sbormistrovství a poté vystudovala dirigování na Janáčkově akademii múzických umění v Brně ve třídě Rostislava Hališky a Lubomíra Mátl. V roce 2002 se

zúčastnila soutěžních dirigentských kurzů v Ostravě pod vedením Zsolta Nagye a stala se jejich vítězkou. V letech 2003–2004 studovala v rakouském Grazu na Universität für Musik und darstellende Kunst v dirigentské třídě Martina Siegharta. V rámci tohoto stipendijního pobytu byla vybrána k aktivní účasti na mezinárodním festivalu International Week konaném v Grazu, kde spolupracovala s univerzitním symfonickým orchestrem. Do velké míry se

zaměřuje především na uvádění soudobé operní tvorby (*Žirafí opera* Markéty Dvořákové, *MrTvá* Markéty Dvořákové a Ivo Medka, opery Josefa Berga). Spolu s Tomášem Krejčím působí jako dirigentka orchestru Mladí brněnští symfonikové.

Od roku 2006 pravidelně spolupracuje se souborem Ensemble Opera Diversa, s nímž vedle koncertních projektů uvedla v premiéře opery dua Pavel Drábek a Ondřej Kyas *Dýňový démon ve vegetariánské restauraci* (2010), *Ponava (Zmizelé řeky)* (2013) a *Čaroděj a jeho sluha* (2016). V posledních třech letech působí jako hlavní dirigentka Ensemble Opera Diversa i v orchestrálních projektech. Pod jejím vedením získal ansámbl velmi kompaktní zvuk. Ačkoli orchestr nemá z principu stálé zaměstnance, okruh jeho členů se postupně proměňuje ve výtečně sehraný soubor, který se s energií pouští i do méně obvyklých zákoutí hudebního repertoáru 20. a 21. století.

Ensemble Opera Diversa je nezávislý soubor profesionálních hudebníků a zpěváků, kteří se soustředí na objevené hudební a divadelní programy. Vedle klasické tvorby je jádrem činnosti původní komorní hudba a opery z dílny Ondřeje Kyase a Pavla Drábka. Od počátků (1999) se ze souboru vyvinula hudební společnost, která usku-tečňuje kolem dvaceti vystoupení a představení ročně. Na svém kontě má sedm celovečerních oper, dvě desítky autorských minioper, desítku původních orchestrálních skladeb a velké množství klasického repertoáru.

Komorní orchestr vznikl v roce 2005, od počátku jej vede koncertní mistr **Jan Bělohávek**. Ensemble Opera

Diversa uvádí ve vlastní produkci obvykle tři až pět tematických koncertních projektů. Jednotlivé programy propojují tvorbu 20. století se skladbami soudobými, především díly kmenového autora Ensemble Opera Diversa Ondřeje Kyase a spřízněných autorů. Ve smyslu hledání a formulace vlastní poetiky soubor usiluje o vytváření posluchačsky objevných programů – nepřináší banální nebo notoricky známé kusy, vyhýbá se ale i úzkému vřazení do proudu soudobé vážné hudby. Svou dramaturgií i interpretačním nasazením usiluje o dialog s otevřeným posluchačem.

NEJBLIŽŠÍ KONCERTY A PŘEDSTAVENÍ ENSEMBLE OPERA DIVERSA

14. května 2019, 19.00

Sál Konventu Milosrdných bratří, Brno

Recitál Ivany a Jána Rusko

Česko-slovenský program:

Faix, Haas, Novák, Slavický, Špilák

Ivana Rusko – soprán, Ján Rusko – tenor,

Matej Arendárik – klavír

5. června 2019, 19.00

místo v jednání

Kyas | Drábek: *Labské horrorperry*

(Smějící se hlava, Labe, Mluvicí Dobytek)

hrají: Hana Kuželová, Vladimír Jindra, Jakub Tuček,
Zdeněk Nečas, Jiří Žouželka, Pavel Slivka

režie Kateřina Bohdana Reichová

9. června 2019, 19.00

divadelní sál Reduty, Brno

Leoš Janáček: *Šárka*

verze z roku 1887 v orchestraci Ondřeje Kyase

hrají: Iveta Jiříková, Dušan Růžička, Roman Hoza,
Pavel Valenta

režie Kristiana Belcredi, diriguje Gabriela Tardonová

19. června 2019, 19.00

Kaple v Káznici, Brno

Před létem

Leoš Janáček: *Suita*

Osvaldo Golijov: *Three songs* pro soprán a smyčce

Béla Bartók: *Divertimento*

soprán Jana Vondruš, diriguje Gabriela Tardonová

Koncert se uskutečňuje za finanční podpory
Ministerstva kultury ČR a statutárního města Brna.

Podpořte nás, číslo účtu 205149060/0300. Děkujeme!

www.operadiversa.cz